

A SZUBURBANIZÁCIÓ SZAKASZAI, ÉS AZOK TÉRBELISÉGE MAGYARORSZÁGON

BAJMÓCY PÉTER – JAKUS IMRE

SPATIAL ASPECTS OF THE PHASES OF SUBURBANIZATION IN HUNGARY

Suburbanization is one of the most important regional process in Hungary after 1990. The reasons and the regional differences are well-known, but around 2005 the process stopped. After a decade suburbanization started again, but we have little knowledge about the reasons, the regional aspects and the amount of the new phase of suburbanization. In this paper we would like to describe the extant of suburbanization, suburban zones and to specify the regional differences of the new phase. We have also the possibility to compare the second phase of suburbanization of Hungary with the first one. The amount and the speed of suburbanization are very similar to the first phase, but there are large regional differences among the two phases. In the first phase the population of the core city was the most important factor, in the second phase the regional aspects, the location of the city. The second phase of the suburbanization is the strongest near Budapest and near the cities of North-western Hungary, while the speed of the suburbanization is much smaller comparing the first phase around the cities of Southern and Eastern Hungary.

BEVEZETÉS

A szuburbanizáció az elmúlt időszak egyik legmeghatározóbb társadalmi térfolyamata hazánkban, Budapest és a vidéki nagyvárosok viszonylatában egyaránt (BAJMÓCY – GYÖRKI 2012). Az átfogó urbanizációs folyamat e szakaszának megjelenésével a népességnövekedés, valamint a beruházások súlypontja a központi városokból az azt övező elővárosokba helyeződik át. Ennek hatására pedig a városkörnyékek társadalmi-gazdasági, valamint műszaki-fizikai képe, térszerkezete is jelentősen átalakul (TÍMÁR 1993).

A korábbi kutatásokon alapuló szakirodalmi források számos oldalról közelítik meg a témát, ám kevesen foglalkoztak eddig a szuburbanizáció időbeliségével, szakaszolásával, illetve bizonyos időszakainak sajátosságaival. A szuburbanizáció szakaszolásának néhány aspektusa jeleik meg Enyedi György urbanizációs szakaszokra vonatkozó korábbi publikációiban és utolsó könyvében (ENYEDI 2012), melyek e vonatkozásban elsősorban a hazai szuburbanizáció fellendülése utáni időszakok kérdéskörével foglalkoznak. Szintén hasonló eredményre jut Timár Judit, aki a szuburbanizáció fejlődési sémájának felállítására, elméleti korszakolására tett kísérlet (TÍMÁR 1999). Ebbe a körbe tartozik Keserű Imrének a Budapest körüli szuburbanizáció vizsgálatának eredményeként a posztszubburbán korszakba lépésről szóló állítása (KESERŰ 2013), illetve KOC SIS 2000 munkája is. Ugyanakkor kevés vizsgálat

született országos léptékben a korszakolás igényével. A legtöbb kutatás vagy a főváros környékének folyamataira (DÖVÉNYI – KOVÁCS 1999; SCHUMANN 2013, 2015), vagy egy nagyobb területre, például az Alföldre (TÍMÁR 1993; BAJMÓCY 2003/a), vagy egy-egy régióközpont, például Győr (HARDI 2002), Pécs (BAJMÓCY 1999; SZEBÉNYI 2016), Szeged (BAJMÓCY 2000), valamint Miskolc (KRISTÓF 2018) környékére, illetve megyeszékhelyre (B.-NÉ PRISTYÁK – KÓKAI 2012), megyei jogú városra (JANKÓ 2004), vagy éppen egy-egy konkrét városkörnyéki településre fókuszál (MAKRA 2012; VIKOR – KIS 2018). Ha pedig országos léptékűek is voltak a vizsgálatok, akkor azok korábbi időszakok tanulmányozására irányultak (TÍMÁR – VÁRADI 2000), vagy a Bajmócy által az ország vidéki (budapesti agglomeráción kívüli) térségeit átfogó kutatás (BAJMÓCY 2003/b).

A szuburbanizáció hazai szakaszolásának kutatását indokolja, hogy bár a folyamat megkésve, csak 1990 körül jelent meg Magyarországon, ekkor azonban igen gyorsan indult meg és terjedt ki térbelileg a legtöbb hazai nagyváros és számos középváros térségére. Ugyanakkor 2005 után a folyamat jelentős mértékben lelassult, illetve sok város környékén le is állt (Bajmócy – Györki 2012). A következő egy évtizedben a szuburbanizáció ugyan folytatódott, de a korábbiakhoz képest igen kis intenzitással. Egyes statisztikai adatok alapján azonban úgy tűnik, hogy 2016 után újra indult a folyamat, ám ennek az új szakasznak (?) sem a területisége, sem a mértéke, sem az okai és motivációi nem ismertek, a hazai szakirodalmak ezzel nem foglalkoztak. E tanulmány a területiséget és a mértéket kívánja feltárni és összehasonlítani a szuburbanizáció korábbi szakaszaival.

1. A SZUBURBANIZÁCIÓ ÉRTELMEZÉSEI ÉS A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A szuburbanizáció értelmezései két, alapvetően eltérő csoportra oszthatók, melyet a hazai szakirodalomban már többször, részletesen elemeztek (TÍMÁR 1999, BAJMÓCY 2003/b). A szuburbanizációt, mint elővárosokat létrehozó folyamatot értelmező megközelítések közös jellemzője, hogy az elővárosok, más néven szuburbiák fogalmának meghatározásából indulnak ki, ahol a térfolyamat végbement. Tímár Judit gyűjtése alapján, ide tartoznak a fekvésen alapuló és a statisztikai szemléletű definíciók, továbbá a műszaki alapú, a szociálpszichológiai, valamint a humánökológiai megközelítések. Jelen tanulmány szempontjából ezek közül a fekvésen alapuló, illetve a statisztikai szemléletű definíciók bírhatnak nagyobb jelentőséggel (TÍMÁR 1999).

A statisztikai szemléletű definíciók számszerű statisztikai mutatók (pl.: ingázók aránya, népességszám és annak változásai, egyéb demográfiai mutatók) értékei alapján próbálják lehatárolni a folyamatban érintett elővárosok körét, esetenként konkrét határértéket is hozzárendelve ezekhez, amely lehetővé tesz egyfajta objektív meghatározást. Ezek alkalmazhatósága azonban kérdéseket

vethet fel, többek között a magyarországi településhálózat sajátosságaiából is adódóan. E megközelítés kombinálható a fekvésen alapuló definíciókkal, melyek általában az adott központi város közigazgatási határán kívül eső, de azzal közvetlen szomszédos, vagy ahhoz közel (pl. az „ingázási határon belül” vagy az agglomerációban) elhelyezkedő településeket tekintik szuburbánnak (TÍMÁR 1999). E tanulmány szempontjából ez a meghatározás részben helytálló lehet, mivel a vizsgált terület lehatárolásakor a központi városok közigazgatási határain kívül, de ahhoz kivétel nélkül viszonylag közel található települések lettek figyelembe véve. Ugyanakkor nem lehet elvitatni annak tényét, hogy Magyarországon a közigazgatási városhatárokon belül, a központi belterülettől beépítés tekintetében, fizikailag elkülönülő egyéb belterületeken, valamint külterületeken is népességnövekedés volt megfigyelhető a térfolyamathoz kapcsolódóan (TÍMÁR 1993; BAJMÓCY 2003/b, 2014; B-NÉ PRISTYÁK – KÓKAI 2012).

Az elméletek másik nagyobb csoportját olyan megközelítések alkotják, amelyek a szuburbanizációt a tágabb értelemben vett urbanizáció részeként, decentralizációs és centralizációs folyamatként értelmezik. Az előzőkkel ellentétben ezek az elméletek tehát magára a térfolyamatra irányulnak, nem pedig annak „végtermékét”, az elővárost kívánják meghatározni (TÍMÁR 1999). Ide tartozik többek között az úgynevezett „Városfejlődés szakaszai modell”, mellett az a meghatározás is, amely a szuburbanizációt, a városi népesség és tevékenységek decentralizációjaként értelmezi, mindezt az átfogó urbanizációs folyamat részeként. Eszerint a szuburbanizáció: „Decentralizáció abban az értelemben, hogy a népesség, a termelő és nem termelő tevékenységek egy része, a tőke, a beruházások a városi központok helyett inkább a környéki településekre koncentrálódnak. Ugyanakkor decentralizáció abban az értelemben is, hogy a népesség és/vagy tevékenységeinek (termelés, szolgáltatások igénybevétele, rekreációs tevékenység) egy része ténylegesen ki is települ a városból annak közvetlen környékére. A tevékenységek kitelepülésén nem a telephelyek, hanem az általuk nyújtott szolgáltatások (vásárlás, ipari termelési érték, eltöltött szabadidő mennyisége) mozgását értjük. Ez a folyamat csak a városi téren belül tekinthető decentralizációnak, egy nagyobb régió, vagy az egész ország vonatkozásában az urbanizációhoz hasonlóan továbbra is centralizációról, koncentrációról beszélhetünk” (BAJMÓCY 2003/b 12. oldal, ill. TÍMÁR 1999, 12. oldal nyomán).

Magunk ezt a meghatározást fogadjuk el, azonban e folyamat sem a népességváltozás trendjeivel, sem bármilyen más statisztikai mutatóval sem vizsgálható elégséges módon. Mivel e tanulmányban kizárólagosan statisztikai mutatókkal dolgozunk, így a szuburbán települések és zónák lehatárolására van lehetőségünk, avagy a városok körüli dinamikus települések körét tudjuk meghatározni, ám azt nem, hogy a dinamika, az oda költöző népesség honnan származik.

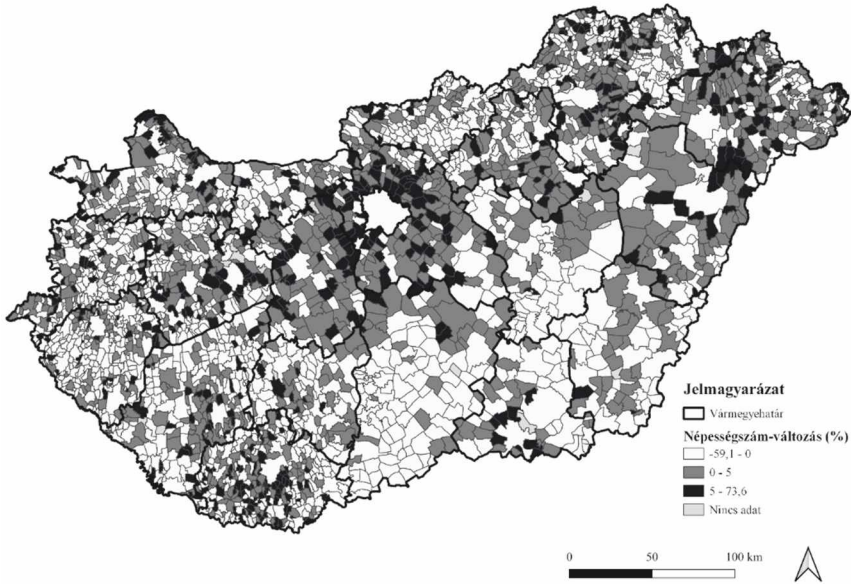
2. A SZUBURBANIZÁCIÓ SZAKASZAI MAGYARORSZÁGON

Tanulmányunkban a szuburbanizáció terét statisztikai adatok alapján kívántuk meghatározni, ehhez a nagyvárosok körüli növekvő népességű településeket kellett meghatározni. A népességnövekedés önmagában kevésnek bizonyult, a vándorlásból származó népességnyeresség meghatározása is szükséges lenne, ám egyrészt a folyamatot ezzel együtt sem tudnánk pontosítani, hiszen a vándorlások irányáról nem állnak rendelkezésre statisztikai adatok, másrészt a vándorlás önmagában szintén nem elegendő, hiszen számos olyan település van Magyarországon, amelyek vándorlási nyereséggel rendelkeznek, de ennek az oka nem a szuburbanizációban, hanem más folyamatokban keresendő.

Így adatbázisunkban a 3155 közigazgatásilag önálló település népességi adatait gyűjtöttük össze 1992-2022 között, 5 éves bontásban. E periódusokban határoztuk meg a népességszámváltozást tekintve dinamikus településeket Magyarországon, külön kezelve a nagyvárosok környéki dinamikus településeket. A kutatást néhány tényező nehezítette. Egyrészt a vizsgált időszak alatt számos új település jött létre Magyarországon, ezekre az adatsoraink nem teljesek. Másrészt a településhatárokon belüli folyamatokkal nem tudtunk foglalkozni, hiszen az ilyen településrészekre (egyéb belterületek és külterületek) csak a népszámlálásoknál vannak adataink, 5 éves bontásban nincsenek. Harmadrészt az általunk használt éves adatok tovább számított adatok, melyeknek esetenként jelentős a pontatlansága. Ezeket az adatsorokat a köztes népszámlálások adataival korrigálták, így néhány esetben az adatsorokban kisebb törések figyelhetők meg. Alapadatbázisunkat a 3155 település hat népességszám változási adata adta 1992-2022 között, 5 évente.

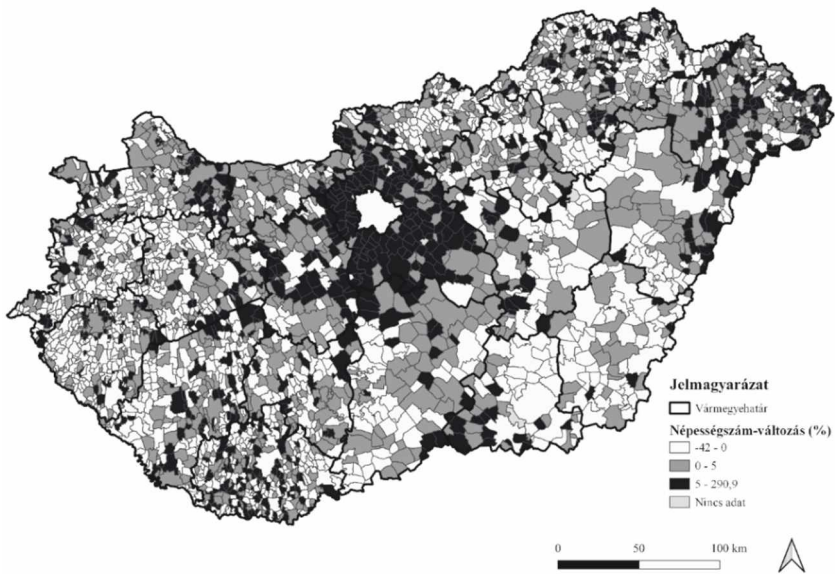
Az ország településeinek népességszámváltozási trendjeit 5 éves bontásban vizsgálva jelentős átalakulások mentek végbe az elmúlt 3 évtizedben (1.-6. ábra). A nagyváros környéki dinamikus települések zónája már 1992-1997 között megjelent mind Budapest, mind számos vidéki közép- és nagyváros körül. E zóna területe látványosan kiterjedt 1997-2002 közöttre, majd a következő 5 éves periódusokban jelentősen szűkült, sőt számos vidéki város körül el is tűnt. 2012-2017 között Győr, Sopron és Pozsony környékén terjedt újra ki a növekvő népességű városkörnyéki települések zónája, majd 2017-2022 között számos más város környékén is ezt láthatjuk. Ugyanakkor sok olyan településnek is nőtt a népessége, amely esetében a népességnövekedés oka a szuburbanizációtól eltérő lehet. Ide sorolható a természetes szaporodás, elsősorban bizonyos periférikus térségek (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Baranya vármegyék) településein. Mivel az ország természetes szaporodásában döntő fordulat nem történt 1992 óta, így ez a tényező többé-kevésbé állandónak tekinthető. Az 1990-es évtizedben jelentős visszaáramlás történt vidékre, leginkább a perifériákra. Ennek oka a gazdasági válság volt, a nagyvárosokban munkanélkülivé váló emberek egy része költözött ily módon vidékre.

1. ábra: A települések népességszámváltozása 1992-1997 között
 Figure 1. Population change of the Hungarian settlements between 1992-1997.

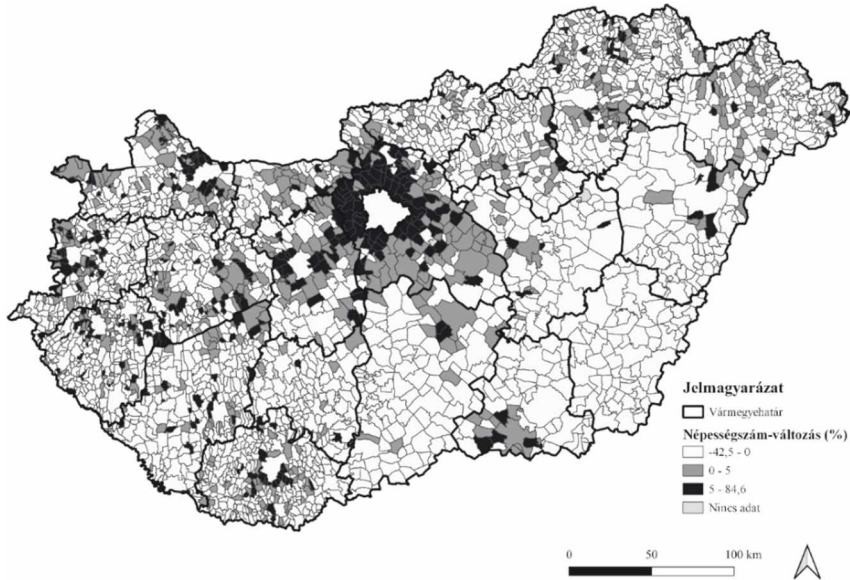
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés.

2. ábra: A települések népességszámváltozása 1997-2002 között.
 Figure 2. Population change of the Hungarian settlements between 1997-2002.

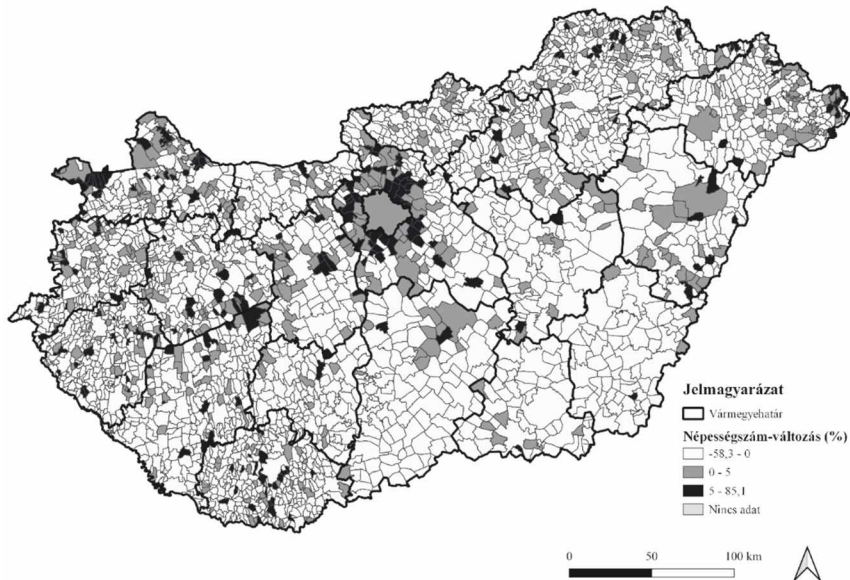
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés.

3. ábra: A települések népességszámváltozása 2002-2007 között.
 Figure 3. Population change of the Hungarian settlements between 2002-2007.

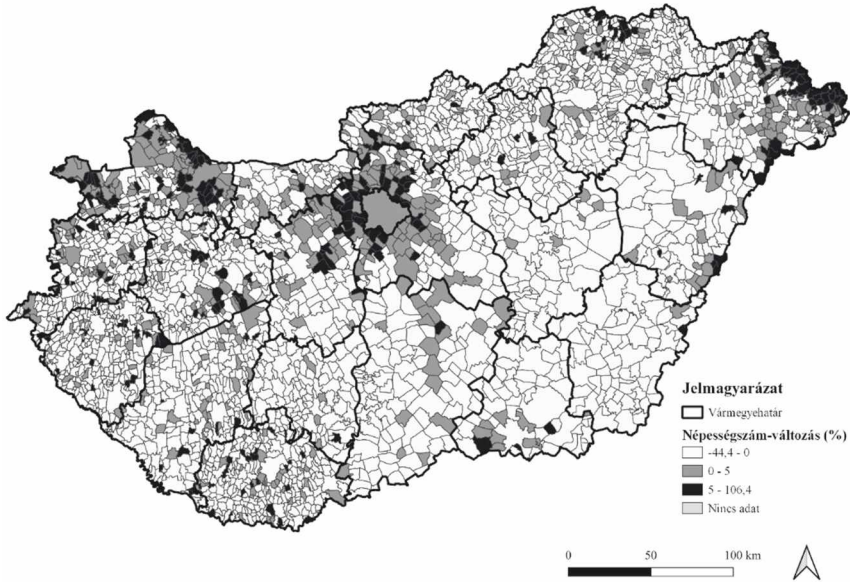
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés.

4. ábra: A települések népességszámváltozása 2007-2012 között.
 Figure 4. Population change of the Hungarian settlements between 2007-2012.

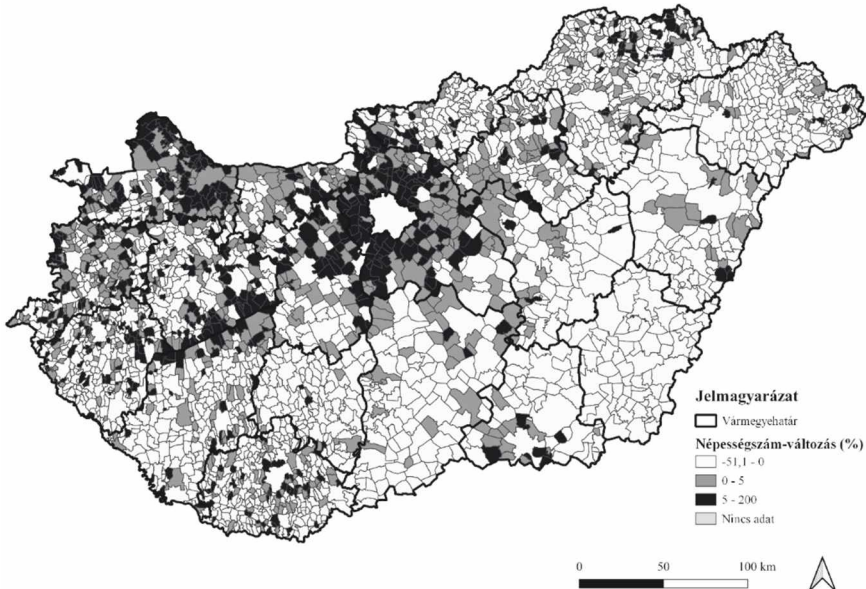
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés.

5. ábra: A települések népességszámváltozása 2012-2017 között.
 Figure 5. Population change of the Hungarian settlements between 2012-2017.

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés.

6. ábra: A települések népességszámváltozása 2017-2022 között.
 Figure 6. Population change of the Hungarian settlements between 2017-2022.

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés.

A dezurbanizáció halvány jelei is felismerhetők az ábrákon, különösen a Balaton-felvidék, illetve az Északi-középhegység bizonyos kisebb részeinek vonatkozásában. Az idegenforgalmi területek némelyike (Balaton, Velencei-tó, gyógyfürdők) is népességnövekedést mutat néhány időszakban. Ez a folyamat különösen 2020-tól vált jelentőssé a COVID-19 pandémia hatására, amikor a lezárások miatt felértékelődtek a második otthonok. A nyugati határszél szerepe fokozatosan erősödött a népességnövekedést tekintve, 2008 után igen látványos az osztrák határ közeli települések népességnövekedése, melynek elsődleges oka az ausztriai munkavállalás lehetősége. Az urbanizáció, bár jelentősen gyengült az 1990 előtti időszakhoz képest, de le nem állt, a városokba áramlás folyamatosan tartott, különösen Budapest és egyes nagyvárosok népességvonzó ereje maradt erős, a szuburbanizáció lelassulásának időszakában (2007-2017) több nagyváros népességnövekedést is produkált.

Végül a 2012-2017-es időszaktól kezdve fel kell hívni a figyelmet egy új jelenségre is. E jelenség önmagában is érdekes kutatási terület lenne, de mivel nincs köze a szuburbanizációhoz, így itt csak érintjük. A jelenséget tényleges költözéssel nem járó migrációként írhatjuk le, vagyis amikor vándorlás következtében nő egyes települések népessége, de a beköltözés csak papíron következik be, ténylegesen nem költöznek az adott településre. E jelenség többrétű. Első és leglátványosabb részfolyamata Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye ukrán és részben román határmenti területein jelentkezett (2012-2017), amikor elsősorban határon túli magyarok létesítettek tömegével lakcímet a határmenti falvakban. A 2017-2022 közötti időszakra e folyamat visszaesett az említett térségben, ám számos más térségben (Borsod-Abaúj-Zemplén, Vas, Győr-Moson-Sopron, Zala vármegyék) hasonló folyamatok indultak meg. Kisebb népességű településeken 10-100%-kal nőtt meg pár év alatt a népességszám úgy, hogy közben egyetlen lakás sem épült, a lakásállomány nem bővült. E falvak látszólag semmiben sem különböznek azoktól a szomszédos falvaktól, ahol ilyen jellegű beköltözés nem következett be. A beköltözések fiktív voltát a legtöbb ilyen település esetében a 2022-es népszámlálás adatai igazolják, amennyiben nem mutatnak érdemi népességnövekedést 2011-2022 között.

A szuburbanizáció kiemelt jelentőségét a népességszámváltozáson belül úgy mérhetjük a leglátványosabban, ha az egyes időszakokban növekvő népességszámú települések népességnövekményét összeadjuk, és ebből megkíséreljük meghatározni a növekedés típusait. 1992-2022 között minden 5 éves periódusban a növekvő népességű települések népességnövekményének legalább 50%-a a szuburbanizációhoz köthető (1. táblázat). Különösen magas ez az érték 2002-2007, illetve 2017-2022 között (82, illetve 73%). Ezen kívül 1992-2002 között a vidéki térségek, 2007-2017 között pedig a nagyvárosok szerepe jelentős a népességnövekedésben. A turisztikai térségek egyedül 2017-2022 között emelhetők ki. A szuburbanizáció sebességét jól mutatja, hogy 1997-2002, 2002-2007 és 2017-2022 között a szuburbán zónák növekvő népességű településeinek népességnövekménye meghaladta a 110.000 főt, 1992-1997

között ez mintegy 70, 2007-2012 és 2012-2017 között pedig 60 ezer fő volt. A teljes vizsgált időszakban a növekvő népességű szuburbán települések népessége mintegy 550.000 fővel nőtt (az öt éves adatok összegzése alapján), minden más növekvő településé pedig összesen 325 ezer fővel.

1. táblázat: A növekvő népességszámú települések népességnövekménye 1992-2022 között típusonként.

Table 1. Population growth of the settlements with increasing population between 1992 and 2022 by types.

Megnevezés	Növekmény 1992-1997	Növekmény 1997-2002	Növekmény 2002-2007	Növekmény 2007-2012	Növekmény 2012-2017	Növekmény 2017-2022
Nagyváros	879	17867	6657	38177	30626	4304
Szuburbán	72558	129401	113141	59038	57127	120463
Turizmus	3177	9580	5911	6744	4766	17144
Vidék	48550	74048	12833	11073	16765	24335
Összesen	125164	230896	138542	115032	109284	166246
százalékban						
Nagyváros	0,7	7,7	4,8	33,2	28,0	2,6
Szuburbán	58,0	56,0	81,7	51,3	52,3	72,5
Turizmus	2,5	4,1	4,3	5,9	4,4	10,3
Vidék	38,8	32,1	9,3	9,6	15,3	14,6

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

Az előző adatok alapján lehetőség nyílik a szuburbanizáció három évtizedes történetét szakaszolni (2. táblázat). A szakaszok időben és a folyamatok jellegében némiképp eltérnek Budapest környékén és a vidéki szuburbán centrumok térségében. Budapest környékén 1990 körülől 2004-ig tartott az első gyors szakasz, melyet fogyó népességű nagyváros és gyorsan növekvő népességű szuburbán gyűrű jellemez. Ezt követte 2005-2007 között egy átmeneti szakasz, ekkor a főváros népességfogyása megállt, de a gyűrű népessége továbbra is gyorsan növekedett. A következő szakasz 2008-2015 között tartott, itt egyértelműen lassulás következett be. Budapest népességszáma növekedett, a gyűrű népességszám növekedése jelentősen lelassult, a két térség növekedési üteme hasonló volt. A szuburbanizáció második gyors szakasza 2016-tól indult, ez egy először stagnáló, majd fogyó népességű nagyváros és egy újra gyorsan növekvő gyűrű jellemzi. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2022-es adatok szerint ez a szakasz továbbra is tart, bár a 2023-as első lakásépítési adatok bizonytalanná teszik ezt. Budapest környékén az átmeneti szakaszok is egyértelműen a szuburbanizációs időszakhoz tartoznak.

2. táblázat: A szuburbanizáció szakaszai Magyarországon.
Table 2. Phases of suburbanization in Hungary.

Budapest környékén		
A szuburbanizáció első (gyors) szakasza	1990-2004	Fogyó népességű centrum, gyorsan növekvő népességű
Átmeneti szakasz	2005-2007	Stagnáló népességű centrum, gyorsan növekvő népességű
A szuburbanizáció lelassulása	2008-2015	Növekvő népességű centrum, lassan növekvő népességű
Átmeneti szakasz	2016-2019	Stagnáló népességű centrum, gyorsan növekvő népességű
A szuburbanizáció második (gyors) szakasza	2020-	Fogyó népességű centrum, gyorsan növekvő népességű
A vidéki centrumok körül		
A szuburbanizáció első (gyors) szakasza	1990-2005	Fogyó népességű centrum, gyorsan növekvő népességű
Átmeneti szakasz	2006-2007	Stagnáló népességű centrum, lassan növekvő népességű
A szuburbanizáció leállása	2008-2015	Stagnáló népességű centrum, stagnáló népességű szuburbán
Átmeneti szakasz	2016-2017	Stagnáló népességű centrum, lassan növekvő népességű
A szuburbanizáció második (gyors) szakasza	2018-	Fogyó népességű centrum, gyorsan növekvő népességű

Forrás: KSH adatai alapján saját kalkuláció

A vidéki centrumok körül is 1990-től 2005-ig tartott a szuburbanizáció első gyors szakasza (fogyó népességű nagyvárosok, gyorsan növekvő népességű gyűrűk). Ezt egy rövid átmeneti szakasz követte 2006-2007 között, ahol a szuburbanizáció lelassult, majd 2008-2015 között a folyamat le is állt (stagnáló népességű nagyvárosok és gyűrűk). Egy újabb rövid átmeneti, lassú szuburbanizációval jellemezhető szakasz (2016-2017) után 2018-tól tart a szuburbanizáció második gyors szakasza, melyet ismét fogyó népességű nagyvárosok és gyorsan növekvő gyűrűk jellemeznek.

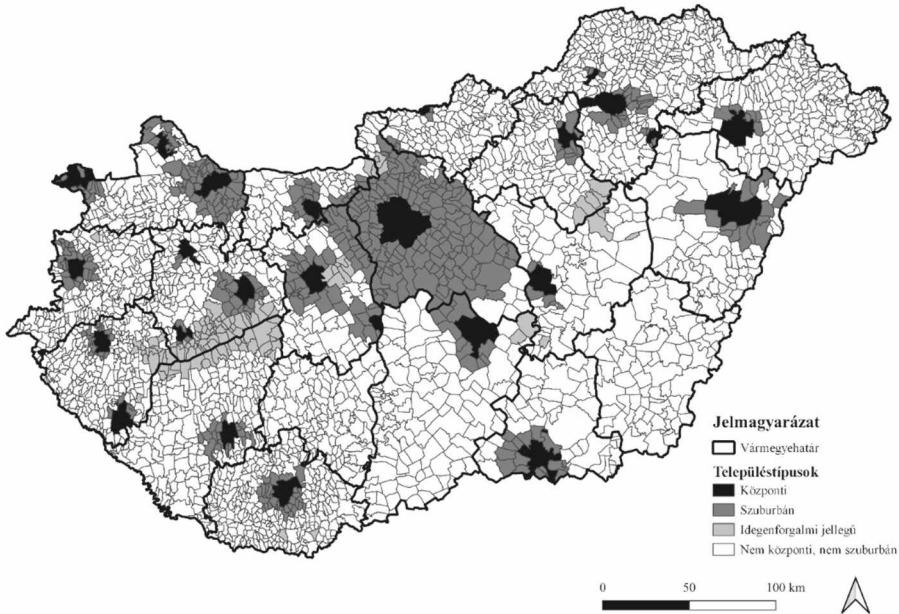
Az általános folyamatok mellett azonban különböző dimenziókban jelentős eltérések mutatkoznak. A legjelentősebb eltérés a Budapest-vidéki nagyvárosok dimenzióban mutatkozik, a szuburbán zónák teljes népességnövekedésének 78%-a ugyanis Budapest környékére koncentrálódott 1992-2022 között, mindössze 22% jutott az összes többi szuburbán centrum térségére. Emellett eltérések mutatkoznak nagyvárosok és középvárosok, valamint fejlett és fejletlen térségek vonatkozásában is, de lényegesen eltér a belső és külső szuburbán zónák népességnövekedése is.

3. SZUBURBÁN ZÓNÁK MAGYARORSZÁGON

Ahhoz, hogy az egyes városok körüli folyamatok összehasonlíthatóvá váljanak, szükség volt a szuburbán zónák lehatárolására. Mivel jelen kutatás csak statisztikai adatokkal dolgozik, ez esetben is csak a népességszám változási trendek alapján történt a lehatárolás, a migrációs folyamatok irányát nem tudtuk figyelembe venni. A korábbi kutatások azonban igazolták a nagyvárosból való kiköltözés domináns szerepét a nagyváros környéki települések népességnövekedésében. A szuburbán zónák határai azonban a legtöbb esetben nem egyértelműek, a zónákon kívül is lehet kismértékű kiköltözés. Jelen tanulmányban a szuburbán zónákon olyan térben összefüggő területeket értünk, ahol egy legalább 15.000 fős város körül van legalább két, egyértelműen (jelentősen) növekvő népességű település a vizsgált öt éves periódusok közül legalább két időszakban. Ilyen zóna 26 található az országban, Budapesten kívül 15 megyeszékhely, további 3 megyei jogú város és 6 egyéb hazai város környékén (7. ábra). Emellett Pozsony (Bratislava) szuburbán zónája is átnyúlik Magyarországra. Természetesen, ahogy a zónák határai, úgy az egyes zónák léte sem egyértelmű. Több város esetében a szuburbán zónák által támasztott feltételek közül egyik-másik teljesül, de mind nem, így ezeket a térségeket nem tekintettük szuburbán zónáknak. Csak egyetlen növekvő település található Baja, Dombóvár, Hódmezővásárhely és Mohács mellett. Csak gyengén növvő népességű települések vannak Békéscsaba, Jászberény és Gyöngyös közelében, ahogy szintén hasonló okból került ki a körből a határon átnyúló szuburbanizáció másik két térsége, Nagyvárad (Oradea) és Kassa (Košice) is. Kassa esetében a 2022-es népszámlálás előzetes adatai vélhetőleg módosítják az álláspontot. Szekszárd esetében is csak egyetlen gyorsan növekvő népességű települést találtunk (Harc, amely nem is közvetlenül határos a megyeszékhellyel), emellett található pár gyengén növvő népességű település is. Végül ezek alapján Szekszárd zónájának elvetése mellett döntöttünk.

A zónák határai különösen abban az esetben bizonytalanok, amikor az egyes városok szuburbán zónája átfedésbe kerül más típusú, népességüket növelő területekkel. A leggyakoribb ilyen eset a turizmus, Veszprém (Balaton-part, Balaton-felvidék) és Székesfehérvár (Velencei-tó) esetében a statisztikai adatok alapján nem állapítható meg pontosan, hol húzódik a szuburbán és az idegenforgalmi térség határa. A szuburbán zónák ma csaknem 2 millió embernek nyújtanak lakóhelyet (a központi városokon kívül), ám méretükben igen csak eltérőek. A kiemelkedően legnagyobb a Budapest-környéki zóna, itt 1,3 millió ember élt 2022-ben. A vidéki nagyvárosok szuburbán zónái 30-65 ezer embernek nyújtanak lakóhelyet (Győr, Debrecen, Székesfehérvár, Miskolc, Szeged, Tatabánya, Kecskemét, Pécs). A legkisebb, általunk lehatárolt zónákban ugyanakkor csak 1-3 ezer ember él (Nagykanizsa, Pápa, Kazincbarcika, Balassagyarmat, Tapolca szuburbán zónái).

7. ábra: A szuburbanizáció centrumtelepülései és zónáik Magyarországon.
 Figure 7. Centres of suburbanization and their zones in Hungary.

Forrás: Saját számítás alapján saját szerkesztés.

Nagyobb szuburbán zónával rendelkező várost 17-et találunk, itt legalább 5 szuburbán település helyezkedik el, összesen legalább 10.000-fős népességgel. Budapesten kívül 14 megyeszékhely rendelkezik ilyen zónával (Szolnok nem), rajtuk kívül csak Sopron és Dunaújváros.

1992 és 2022 között Sopron szuburbán zónájának nőtt leggyorsabban a népessége (51%), ezt Pozsony, Mosonmagyaróvár, Pécs, Budapest, Győr és Veszprém zónái követik. Ezzel szemben Szolnok és Nagykanizsa szuburbán zónáiban összességében 1992-2022 között fogyott a népesség, de minimális a növekedés üteme Miskolc térségében is. Ha az abszolút növekedést tekintjük, az összes zóna 498 ezer fővel növelte népességszámát 1992-2022 között, de ebből 387 ezer fő a Budapesti zónára esik. A vidéki városok közül Győr szuburbán zónája 26, Debrecen 13 ezer fővel nőtt 1992-2022 között, ezt Szeged és Pécs (9-9 ezer fő), Székesfehérvár (8 ezer fő), Sopron és Veszprém (6 ezer fő), Kecskemét és Dunaújváros (5 ezer fő) követi. Az öt éves periódusokat tekintve a leggyorsabb növekedés ütem Pozsony környékén volt 2017-2022 között (43%), ezt Sopron környéke követi 2017-2022 között 15%-kal. Pozsony esetében azonban az értéket torzítja, hogy 2020-ig a Pozsonyból Magyarországra kiköltözők nagy része nem jelentkezett be hivatalosan, így a statisztikákban sem jelent meg (BALIZS D. – BAJMÓCY P. 2018, HARDI T. 2012). Ugyanakkor 2020-tól a COVID-19 pandémia következményeként sokan olyanok is átjelentkeztek, akik már

korábban költöztek Magyarországra. 10% feletti növekedési ütemet regisztrálhattunk még Budapest esetében 1997-2002, Veszprémnél 1992-1997 és Pécsnél 2002-2007 között, valamint Győr 2017-2022, Sopron 2012-2017, Mosonmagyaróvár 2017-2022, Tiszaújváros 2017-2022 esetében is (3. táblázat).

3. táblázat: A szuburbán zónák legfontosabb adatai.
Table 3. Some base facts of suburban zones in Hungary.

Zóna	Települések száma	Népesség-szám 1992	Népesség-szám 2007	Népesség-szám 2017	Népesség-szám 2022	Népesség változás	Népesség változás	Népesség változás	Népesség változás
Budapesti	187	9332	11649	12408	13206	24,	6,5	6,4	41,
Debreceni	14	5318	64362	65139	66866	21,	1,2	2,7	25,
Szegedi	15	4538	52599	52606	54941	15,	0,0	4,4	21,
Miskolci	16	4963	53709	50337	50911	8,2	-6,3	1,1	2,6
Pécsi	31	2301	30526	31106	32617	32,	1,9	4,9	41,
Győri	41	6541	75761	81139	91823	15,	7,1	13,	40,
Nyíregyházi	6	1978	22047	21225	21392	11,	-3,7	0,8	8,1
Kecskeméti	11	3256	35851	36461	38048	10,	1,7	4,4	16,
Székesfehérvár	23	4661	53633	53229	54644	15,	-0,8	2,7	17,
Szombathelyi	26	2589	28476	27890	28747	10,	-2,1	3,1	11,
Szolnoki	4	1536	16021	14938	15004	4,3	-6,8	0,4	-2,3
Tatabányai	14	4593	48805	47321	48906	6,3	-3,0	3,3	6,5
Soproni	10	1196	13549	15662	18015	13,	15,	15,	50,
Kaposvári	18	1545	16599	15666	15579	7,4	-5,6	-0,6	0,8
Veszprémi	17	1934	24038	24108	25690	24,	0,3	6,6	32,
Zalaegerszegi	17	8774	10126	9643	10041	15,	-4,8	4,1	14,
Egri	10	1660	18358	18123	19181	10,	-1,3	5,8	15,
Nagykanizsai	5	3169	3312	3106	3073	4,5	-6,2	-1,1	-3,0
Dunaújvárosi	7	2121	24696	24795	26098	16,	0,4	5,3	23,
Mosonmagyaró	4	5834	6745	7489	8393	15,	11,	12,	43,
Pápai	2	865	935	884	932	8,1	-5,5	5,4	7,7
Kazincbarcikai	3	2150	2244	2414	2348	4,4	7,6	-2,7	9,2
Tiszaújvárosi	4	4836	5559	5181	5742	15,	-6,8	10,	18,
Balassagyarma	2	1946	2171	2039	2117	11,	-6,1	3,8	8,8
Tapolcai	3	1763	2256	2091	2057	28,	-7,3	-1,6	16,
Bratislavai	3	7775	7866	8156	11615	1,2	3,7	42,	49,

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás.

A vidéki térségben jelentős volt az átalakulás a szuburbanizáció két szakaszát tekintve. 1992-2007 között Debrecen, Szeged, Pécs, Győr, Székesfehérvár és Veszprém rendelkezett a legdinamikusabb, legkiterjedtebb szuburbán zónával, ezt Miskolc és Dunaújváros követte. 2017-2022-ben Győr, Pozsony és Sopron zónája a legkiterjedtebb és dinamikusabb, ezt Mosonmagyaróvár, Veszprém és Pécs követi. 1992-2007 között csak Pozsony zónájának magyarországi részén nem volt érdemi szuburbanizáció (Szolnok és Nagykanizsa környékén gyenge), ugyanakkor 2017-2022 között Miskolc, Nyíregyháza, Szolnok, Kaposvár, Nagykanizsa és Tapolca környékén lényegében nem indult újra a szuburbanizáció, legalábbis a közigazgatásilag önálló településeket tekintve.

A szuburbán zónák csaknem 500 településéből 1992-2007 között és 2017-2022 között az egyes 5 éves szakaszokat tekintve mintegy 400-nak, 2007-2017 között mindössze 200-250-nek nőtt a népessége. Ezek a trendek a legtöbb város környékén hasonlóak (magas számú növekvő település, gyors növekedési ütem 1992-2007 és 2017-2022 között, kevesebb növekvő népességű település, lassabb növekedési ütem 2007-2017 között) (4. táblázat). Ugyanakkor eltéréseket is megfigyelhetünk az egyes szuburbán zónák között. A 2017-2022 közötti adatok szignifikánsan alacsonyabbak az 1992-2007 közöttiekénél Miskolc, Nyíregyháza, Debrecen és Kaposvár környékén (részben Pécsen is, illetve a kisebb zónák közül Szolnokon). Az általánostól eltérő utakat detektálhatunk még Győr esetében, ahol a visszaesés csak 2007-2012 között tartott, a legnagyobb érték pedig a 2017-2022-es időszakban figyelhető meg. Eger esetében szintén 2017-2022 között volt a leggyorsabb a szuburbanizáció. Sopron (és Mosonmagyaróvár) esetében egyáltalán nem volt visszaesés 2007-2017 között, Pozsony esetében pedig 2007-2017-re kezdődött el a növekedés, de messze a 2017-2022-es értékek a legnagyobbak.

Települési szinten folyamatos népességnövekedést csak a szuburbán zónák településeinek bő 40%-án tapasztalhatunk (Budapest és a legnagyobb városok szuburbán zónáinak belső része). Csaknem hasonló számban (37%) találunk olyan településeket, amelyeknek 1992-2007 és 2017-2022 között is nőtt a népessége, de 2007-2017 között nem. Ilyenek a nagyobb városok (és Budapest) külső gyűrűjében találhatóak, de előfordulnak Nyíregyháza, Tiszaújváros, Eger, Dunaújváros, Tataháza és Zalaegerszeg környékén is. A harmadik jelentősebb csoportot (a szuburbán zónák településeinek 12%-a) olyan települések adják, ahol csak 1992-2007 között nőtt a népességszám és a szuburbanizáció itt nem indul újra. Elsősorban Debrecen, Miskolc, Nyíregyháza, Szolnok, Kaposvár és Veszprém térségében fordulnak elő. A csak 2017-2022 között növekvő népességű települések száma alacsony, ám ha a gyorsan (legalább 5%-kal) növekvő településeket tekintjük, Győr, Mosonmagyaróvár, Pozsony és Sopron környékén igen gyakori az a típus, amikor gyors növekedés csak 2017-2022 között volt jellemző.

4. táblázat: A szuburbán zónák növekvő népességű településeinek száma 1992-2022 között 5 évente.

Table 4. Settlement with increasing number of population in the suburban zones between 1992 and 2002 by 5 years periods.

Zóna	Települések száma	1992-1997	1997-2002	2002-2007	2007-2012	2012-2017	2017-2022
Budapesti	187	156	178	167	100	122	174
Debreceni	14	13	13	9	4	6	7
Szegedi	15	12	14	11	5	10	14
Miskolci	16	16	10	10	2	3	7
Pécsi	31	29	27	24	14	15	20
Győri	41	30	35	31	18	35	39
Nyíregyházi	6	6	6	4	1	1	4
Kecskeméti	11	9	11	8	4	5	10
Székesfehérvári	23	21	20	18	12	7	19
Szombathelyi	26	16	19	22	9	7	19
Szolnoki	4	4	4	2	1	0	2
Tatabányai	14	8	12	13	3	10	13
Soproni	10	8	6	8	9	10	8
Kaposvári	18	17	14	11	2	7	8
Veszprémi	17	16	14	15	8	8	13
Zalaegerszegi	17	13	15	14	5	3	13
Egri	10	7	7	7	5	4	10
Nagykanizsai	5	3	1	2	3	0	2
Dunaújvárosi	7	6	7	6	3	2	6
Mosonmagyaróvári	4	3	3	4	3	4	4
Pápai	2	2	0	2	0	0	2
Kazincbarcikai	3	0	2	1	2	3	1
Tiszaújvárosi	4	4	3	2	1	0	3
Balassagyarmati	2	2	1	2	1	0	2
Tapolcai	3	3	2	3	0	1	1
Bratislavai	3	2	1	1	2	2	3
Összesen	493	406	425	397	217	265	404

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

ÖSSZEZÉS

Az általunk vizsgált módszertannal, a vizsgált adatbázis feldolgozása után egyértelművé vált a szuburbanizáció második szakasza Magyarországon 2017-től. A folyamatok hasonlóak, mint 1990-2005 között. A területiségben rejlő hasonlóságok mellett a kiváltó okokban azonban lehetnek eltérések, ám ezt csak empirikus kutatások erősíthetik vagy cáfolhatják meg. Vélhetően nagyobb lehet a szerepe a távolról történő beköltözésnek, mint 1992-2007 között, különösen a legdinamikusabban növekvő Nyugat-dunántúli szuburbán zónákban. Az okok között

szerepet játszhat napjaink család- és lakáspolitikája is, de ennek igazolásához szintén további vizsgálatok szükségesek. Szemben a szuburbanizáció első szakaszával, ahol elsősorban a központi település mérete határozta azt meg, hogy milyen mértékű a szuburbanizáció (ezt csak néhány tényező egészítette ki, mint a természeti adottságok, a nagyváros külterületeinek beépítettsége, a lakótelepek aránya), addig 2017-2022 között a földrajzi fekvés szerepe sokkal meghatározóbb. A fejlett területek városai körül erős a szuburbanizáció második hulláma, ugyanakkor a Dél-Dunántúl, Észak-, és Kelet-Magyarország esetében gyengébb (szűkebb zónák, lassabb növekedés), vagy akár egyáltalán nem mutatható ki. A határon átnyúló szuburbanizáció szerepe sokkal jelentősebb, napjainkban, mint korábban (Pozsony, de Nagyvárad, Kassa is).

IRODALOM

- BAJMÓCY P.** (1999): A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. In: Földrajzi Értesítő. 1-2. pp. 127-138.
- BAJMÓCY P.** (2000): Szuburbanizáció a Szeged környéki tanyás településeken. In: Integrált vidékfejlesztés V. Falukonferencia. MTA RKK, Pécs. pp. 469-474.
- BAJMÓCY P.** (2003/a): Az elővárosi fejlődés migrációs vonatkozásai az Alföldön. In: Alföldi Tanulmányok. 2003/19. pp. 84-98
- BAJMÓCY P.** (2003/b): Szuburbanizáció a budapesti agglomeráción kívüli Magyarországon. Doktori értekezés, Szeged. 129 p.
- BAJMÓCY P.** (2014): A szuburbanizáció két évtizede Magyarországon. – In: Kóródi T. – Sansumné Molnár J. – Siskáné Ssilasi B. – Dobos E. (szerk.): VII. Magyar Földrajzi Konferencia Kiadványa. Miskolci Egyetem Földrajz – Geoinformatika Intézet, Miskolc, pp. 24-34.
- BAJMÓCY P. – GYÖRKI A.** (2012): A szuburbanizáció virágkora és hanyatlása Magyarországon. Településföldrajzi Tanulmányok, 1. évf. 1. 2. sz. pp 1-17.
- BALIZS D. – BAJMÓCY P.** (2018): Szuburbanizáció a határon át: társadalmi, etnikai és arculati változások Rajkán. Tér és Társadalom, 32. évf., 3. szám 54-75 pp.
- BÁCSKAINÉ PRISTYÁK E. – KÓKAI S.** (2012): Az agglomerálódás és a szuburbanizáció jellemzői a nyíregyházi településeggyüttesben, szuburbiában. Településföldrajzi Tanulmányok, 1. évf, 2. sz. pp 87-103.
- DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z.** (1999): A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1-2. füzet, pp. 33-57.
- ENYEDI GY.** (2012): Városi világ. Akadémia Kiadó, Budapest, 186 p.
- HARDI T.** (2002): „Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén”. Tér és Társadalom, 16. évf. 3. szám, pp. 57-83.

- HARDI T.** (2012): Cross-border suburbanisation: The case of Bratislava. In: Csapó, T; Balogh, A (eds.): Development of the Settlement Network in the Central European Countries: Past, Present, and Future. Berlin-Heidelberg, Springer-Verlag. pp. 193-206.
- JANKÓ F.** (2004): Szuburbán folyamatok Sopron térségében: a Lőverek átalakulása. Földrajzi Értesítő 2004. LIII. évf. 3-4. füzet, pp. 295-315.
- KESERŰ I.** (2013): Post-suburban transformation in the functional urban region of Budapest in the context of changing commuting patterns. Doktori értekezés, SZTE Földtudományok Doktori Iskola, Szeged. 133 p.
- KOCSIS J. B.** (2000): A szuburbanizáció jelenségének főbb elméleti megközelítései a városszociológiai és más rokon tudományterületek irodalmában. In: Tér és Társadalom, 14. évf. 2-3. sz. pp. 311-321.
- KRISTÓF A.** (2018): A szuburbanizáció társadalmi - gazdasági hatásai és következményei a miskolci agglomerációban. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola. 215 p.
- MAKRA ZS.** (2012): Szemben a trendekkel – Szuburbanizációs folyamatok Mórahalmon; Tudományos Diákköri dolgozat; Szegedi Tudományegyetem TTIK, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. 63 p.
- SCHUCHMANN J.** (2013): Lakóhelyi szuburbanizációs folyamatok a Budapesti agglomerációban. Doktori értekezés, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudomány Doktori Iskola, Győr. 204 p.
- SCHUMANN J.** (2015): Költözési szándék és lakóhelyi szuburbanizáció a budapesti agglomerációban. In: HERVAINÉ SZABÓ GY. (szerk.): A 21. század eleji államiság kérdőjelei. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, pp. 319-333.
- SZEBÉNYI A.** (2016): A lakóhelyi szuburbanizáció területi-strukturális jellemzői Pécs környékén. PhD-értekezés, Pécsi Tudományegyetem, TTK Földtudományok Doktori Iskola. 185 p.
- TÍMÁR J.** (1993): Az alföldi szuburbanizáció néhány sajátossága. Alföldi Tanulmányok XV. pp. 217–232.
- TÍMÁR J.** (1999): Elméleti kérdések a szuburbanizációról. Földrajzi Értesítő, XLVIII. évf. 1-2. füzet, pp. 7-31
- TÍMÁR J. – VÁRADI M. M.** (2000): A szuburbanizáció egyenetlen fejlődése az 1990-es évek Magyarországon. In: Horváth Gy. – Rechnitzer J. (szerk.): Magyarország területe szerkezete és folyamatai az ezredfordulón. MTA RKK, Pécs. pp. 153-175.
- VIKOR Z. Á. – KIS K.** (2018): A lakóhelyi szuburbanizáció hatásainak vidékszociológiai vizsgálata Deszken. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok, XIII. évfolyam, 1-2. szám, pp. 117-138.